

Andrzej Baranow

Litewski Uniwersytet Edukologiczny, Wilno

WSTĘP

Inspirującym obszarem badań dla współczesnych rozpoznań humanistycznych, szczególnie filologicznych, od ujęć klasycznych do postkolonialnych, jest bilingwizm jako oryginalne zjawisko etniczno-kulturowe. Stanowi on ich rdzeń i wzbogaca litewsko-polskie związki kulturowe, których źródła sięgają głębi wieków – funkcjonowały one już na dawnym terytorium „ubi leones” na wschód od Niemiec, które także dzisiaj kryje dla naukowca ciekawostki i niespodzianki.

Łączyła dawne związki wspólna wielojęzyczna przestrzeń historyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego z cechą aktualną do dzisiaj: tolerancji wobec Innego. W litewsko-polskich związkach literackich do XX wieku ciągle ujawniały się różne stopnie interferencji i konwergencji językowo-kulturowej. Dwujęzyczność litewsko-polska jako fenomen lingwistyczno-artystyczny nie jest zbadana. W bilingwizmie pisanym centrum naukowo-interpretacyjne tworzy, w pierwszej kolejności, poetyka pisarzy dwujęzycznych. Dwujęzyczność piśmiennie-artystyczna w najstarszym okresie litewsko-polskich związków kulturowych w pełni występuje w XVII wieku w twórczości przedstawiciela baroku, Konstantinasa Širvydasa, ojca leksykografii litewskiej, który wygłaszał swoje słynne polsko-litewskie *Punkty kazań* w kościele Św. Janów w Wilnie. Od tych dawnych czasów do początków nowoczesności język polski na Litwie odgrywał rolę podobną do funkcji łaciny w średniowiecznej Europie.

Pierwsi dwujęzyczni pisarze Litwy zaczęli tworzyć w języku polskim. Większość z nich skończyła polskie seminaria duchowne, bo nie istniały inne możliwości zdobycia wykształcenia.

Przedstawiciele litewskiego odrodzenia narodowego tkwili w polskiej tradycji kulturowej, zmodyfikowane elementy polskie wyraziście funkcjonowały u twórców, kreujących literaturę litewską, którzy weszli do kanonu kultury Litwy – Maironisa, Antanasa Baranauskasa, Vincasa Kudirki, Edvardasa Jokubasa

Daukšasa, Liudasa Giry i innych Owa sytuacja była aktualna do powstania litewskiego języka literackiego w końcu XIX wieku. Bilingwizm przejawiał się w kulturze litewskiej i polskiej XX-XXI wieku w formach złożonych, kiedy odnowiło się jego podłoże historyczno-polityczne, zaczęły działać modernistyczne koncepcje sztuki.

Sprawą znaczącą jest to, że uniwersalne modele bilingwistyczne załamują się w głębszym, litewsko-polskim kontekście wielokulturowym; zaczynają wtedy działać inne formy narracji i nowe gatunki bilingwizmu. Dotyczy to zarówno pisarzy znanych, jak i ukrytych w zawiłościach historii literatury, dawnych i współczesnych. Mamy tu do czynienia z bilingwizmem ukrytym, jednostronnie zwerbalizowanym (Ksawery Bohusz, Ludwik Adam Jucewicz), hybrydycznym (Józef Albin Herbaczewski), niezrealizowanym (Czesław Miłosz). Dwujęzyczność litewsko-polska tworzy wspólne i jednocześnie skomplikowane przez odmienną mentalną pole semantyczne u pisarzy należących do obu kultur.

Prezentowana księga studiów stanowi zbiór artykułów, który jest pokłosiem Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Dwujęzyczni pisarze polscy i litewscy. Zagadnienia bilingwizmu w kulturze polskiej i litewskiej*. Odbyła się ona w Wilnie i Szetejniach w październiku 2015 roku.

Stała się ona możliwa do zrealizowania dzięki trwającej już od dłuższego czasu współpracy naukowo-dydaktycznej między Litewskim Uniwersytetem Edukologicznym (Centrum Języka Polskiego, Kultury i Dydaktyki) a Uniwersytetem w Białymstoku (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”). Było to pierwsze na tak szeroką skalę spotkanie badaczy, naukowców z Litwy, Polski, Białorusi i Ukrainy.

Dwie zasadnicze cechy, które wyróżniają tę książkę, to wielogłosowość i kontekstowość. Jest ona wypełniona nazwiskami pisarzy litewskich i polskich, wymienionych wyżej i innych, takich, jak: Adam Mickiewicz, Andrius Vištelis-Wysztelewski, Władysław Syrokomla, Tadeusz Miciński, Karolina Proniewska, Juozas Baltušis, Czesław Jankowski, Władysław Abramowicz, Oskar Miłosz, Mykolas Sluckis, Tomas Venclova, Tadeusz Konwicki.

Dyskurs obejmuje, między innymi, takie aspekty, jak problem tożsamości w dokonaniach literackich pisarzy dwujęzycznych, bilingwizm polsko-litewski w kontekście komparatystyki współczesnej, poetyka tekstów pisarzy, ich wybory rodzajowe, zagadnienia recepcji pisarzy dwujęzycznych, miejsce pisarzy dwujęzycznych w syntezach literatury narodowej Litwinów i Polaków, książka, czasopismo, biblioteka jako środowisko i nośnik więlojęzyczności, litewsko-polscy pisarze dwujęzyczni wśród innych kultur i języków.

Wielowektorowość księgi dotyczy też paraliteratury, translatoryki, lingwistyki. Przypomina ona zjawiska nieznane (bilingwistyczne aspekty piśmiennictwa Tatarów WKL), nowe imiona (działalność Česlovasa Šaduikisa).

Studia owe wyrażają postawę dialogu, na który nadwrażliwa jest współczesność. Będzie on z pewnością kontynuowany w dalszych dyskursach.